

- закомлексованість мислення багатьох керівників підприємств України, які не розуміють необхідність введення реформ для впровадження логістичного управління, тощо.

Нами запропоновано вдосконалення стратегій підприємства в умовах кризи, що полягають у такому:

- структурна зміна тактичних цілей - переключення на політику «орієнтації на споживача» або «орієнтації на конкурента» залежно від ступеня агресивності середовища;
- оптимізація асортименту продукції, що випускається (тобто, не короткозора стратегія «відтинання зайвого», а гармонізація обсягів випуску продукції);
- введення рейтингового методу оплати праці та скорочення персоналу залежно від рівня кваліфікації;
- концентрація політики просування товарів на слабостях споживачів (зниження цін та проведення різноманітних акцій).

Зважаючи на важливість і актуальність, ця проблема вимагає особливої уваги та подальшого дослідження в напрямку вдосконалення ефективності впровадження кожного з аспектів стратегії.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження було виявлено основні проблеми підприємства – суб'єкта ЗЕД, проаналізовано структуру витрат, а також висвітлено перешкоди впровадження логістичного управління на підприємстві та виявлено ряд методів щодо їх подолання. Важливим є факт відсутності універсальних методів дослідження логістичних завдань на підприємстві, тому проблема пошуку й оцінки ефективності методів вирішення конкретних задач є однією з пріоритетних. Також важливість пошуку методів вирішення проблем полягає в необхідності формування комплексу заходів по впровадженню логістичного управління на підприємстві, які в подальшому можуть бути використані як засади стратегії фірми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегии развития гигантов индустрии PepsiCo Inc. и Coca-Cola Co [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mediaguide.ru/?p=news&id=47ea21e7>.
2. Lean Production: 7 Principles of Toyota Production System [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.1000advices.com/guru/processes_lean_tps_7principles.html.
3. Производственная система Тойоты: уходя от массового производства [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.leaninfo.ru/2009/05/12/toyota-production-system-book/>.
4. Вумек П. Джеймс Машина, которая изменила мир / Вумек Джеймс, Даниэль Т. Джонс, Даниэль Рус. – М.: Попурри, 2007. – 384 с.
5. Высшая школа бизнеса им. М. В. Ломоносова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mgubs.ru/?sc=1&news&id=820>.

УДК 330.101.542:65.012.8

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Череп А. В., д.е.н., професор, Лубенець І. О., викладач

Запорізький національний університет

У роботі розглянуто процес формування категорії “економічна безпека”, дана оцінка існуючих концептуальних підходів і запропоновано понятійний апарат даної категорії. Удосконалено критерії щодо структурування рівнів економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека підприємства, загрози економічній безпеці, рівні економічної безпеки.

Череп А.В., Лубенець И.А. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ / Запорожский национальный университет, Украина.

В работе рассматривается процесс формирования категории “экономическая безопасность”, дана оценка существующих концептуальных подходов и предложен понятийный аппарат данной категории. Усовершенствованы критерии относительно уровней экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая безопасность предприятия, угрозы экономической безопасности, уровни экономической безопасности.

Cherem A.V., Lubenec I.A. CONCEPTUAL BASES OF ECONOMIC SECURITY ENTERPRISES / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

In work process of formation of a category "economic safety" is considered, the estimation of existing conceptual approaches is given and the conceptual device of the given category is offered. It is advanced criteria concerning levels of economic safety.

Key words: economic security, economic security of enterprise, threats economic security, economic strength securities.

ВСТУП

В умовах ринкової економіки виробничі одиниці організують свою діяльність в умовах невизначеності, непередбаченості. Економічна криза ще більш збільшила різного роду небезпеки і загрози діяльності підприємств. Аналіз діяльності підприємств показує, що перед ними гостро стоять питання, які пов'язані з фінансовою, виробничою, технологічною, інвестиційною та інформаційною сферами діяльності. На їхню діяльність також впливає макроекономічна нестабільність, структурна незбалансованість, неадекватне державне втручання. Тому підприємство, як первинна ланка національного господарства, для стабілізації фінансового стану, макроекономічного стану країни, повинна значну увагу приділяти своїй економічній безпеці.

Ми вважаємо, що визначення або уточнення сутності та оцінки економічної безпеки різних рівнів економіки набувають особливої актуальності. Про це свідчить значна кількість наукових праць, які присвячені саме цій проблемі. Необхідно зазначити, що погляди більшості вчених щодо цієї проблеми, значно відрізняються, а іноді є протилежними, тобто тривають дискусії відносно концептуальних підходів до визначення сутності категорії "економічна безпека", щодо спектру функціональних складових цієї категорії, складу оціночних критеріїв, складових економічної безпеки тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Виходячи з актуальності наукового дослідження, метою статті є узагальнення досвіду існуючих концептуальних підходів до визначення сутності категорії "економічна безпека", визначення функціональних складових цієї категорії та критеріїв розмежування "економічної безпеки" між рівнями або ланками національного господарства.

РЕЗУЛЬТАТИ

У вітчизняній науково-практичній літературі використовуються різні визначення поняття "економічна безпека". Спочатку поняття економічної безпеки розглядалося як забезпечення умов збереження комерційної таємниці і інших секретів підприємства. Таке трактування категорії було притаманне публікаціям початку 90-х років минулого сторіччя таких вчених, як В. Алексєєнко, Б. Сокольський, В. Белов, А. Полянський, В. А. Гавриш, В.А. Деружинський, В.В. Деружинський, Е. Соловйов [1, 2, 3, 4, 5]. Вони розглядали економічну безпеку, перш за все, як захист інформації, чому присвячено багато публікацій, серед яких необхідно назвати роботи В. Ярочкіна [6, 7, 8], А. Шаваєва [9, 10, 11]. Проблему економічної безпеки підприємства у вказаному контексті пропонувалося вирішувати виходячи з передумови, що ступінь надійності всієї системи збереження інформації визначається рівнем безпеки найслабкішої її ланки, якою вважається персонал організації. Цілком очевидно, що таке вузьке розуміння економічної безпеки не враховує всього спектру впливу зовнішнього середовища як основного джерела небезпек для діяльності підприємства.

Пізніше запанував інший підхід. Різкий спад виробництва в цілому по країні, а головне — зміна економічних функцій держави, яка вже не була основним інвестором і споживачем продукції, примусили подивитися набагато ширше на проблему економічної безпеки підприємств. Згідно з цим поглядом економічна безпека підприємства зумовлена впливом зовнішнього середовища. Саме з позицій впливу зовнішнього середовища, захисту підприємств від її негативного впливу і розглядається зміст категорії економічної безпеки підприємства.

Так, економічна безпека підприємства визначена як "захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усунути різні варіанти погроз або пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності" [12, с. 48].

Такої ж точки зору дотримується В. Забродський, який трактує економічну безпеку як "кількісну і якісну характеристику властивостей фірми, що відображає здатність "самовыживания" і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози" [13, с.35].

Аналогічна думка В. Шликова, який розглядає економічну безпеку підприємства як "...стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних погроз" [14, с. 33].

Декілька інше розуміння економічної безпеки підприємства наводить В. Тамбовцев [15]. Він визначає її як такий стан підприємства, при якому вірогідність небажаної зміни яких-небудь якостей, параметрів майна, що належить йому, і зовнішнього середовища, що зачіпає його, менш певної межі. Залежно від того, яке поєднання параметрів життєдіяльності підприємства є для нього бажаним, мінятиметься і конкретне наповнення поняття "небажані зміни". У загальному випадку до них відносяться ті, які віддаляють підприємство від його бажаного стану.

У рамках підходу до економічної безпеки підприємства як стану, який визначено впливом зовнішнього середовища, слід зазначити ресурсно-функціональний підхід. Автори цього підходу економічну безпеку підприємства розглядають як "стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання погрозам і забезпеченню стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому" [16, с. 38]. У ресурсно-функціональному підході розрізняють сім функціональних складових економічної безпеки: інтелектуально-кадрову, фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну і силову [16, с. 39].

Крім спроб визначити суть економічної безпеки підприємства, виходячи з визнання негативного впливу зовнішнього середовища на його діяльність, існують і інші точки зору. Так, В. Шликов економічну безпеку підприємства тлумачить з позиції мінімізації втрат і збереження контролю над власністю. Як спосіб забезпечення економічної безпеки підприємства пропонується побудова системи захисту його економічних інтересів, у яких основна увага приділена питанням боротьби з недобросовісною конкуренцією, забезпеченню інформаційної безпеки і правовому захисту інтелектуальної власності.

Є точки зору щодо визначення економічної безпеки підприємства, які можна назвати вузькофункціональними. Йдеться про розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремого аспекту його діяльності. Так, висловлюється думка, що найважливішим напрямом формування системи економічної безпеки, у тому числі і підприємств, є створення дієвого механізму фінансової безпеки. Обґрунтовується, що облік є однією з основних функцій управління, який направлений на забезпечення економічної безпеки підприємства, і саме облік виключає можливість прямих розкрадань без встановлених законом наслідків. Він створює інформаційні умови для здійснення контролю і законності використання ресурсів, сприяє запобіганню реалізації погроз, які знижують економічну стійкість підприємств.

А. Г. Шаваєв висуває і обґрунтовує концепцію забезпечення економічної безпеки трьох рівнів: глобальний рівень, рівень національної і регіональної економіки і рівень господарюючих суб'єктів [10], О. А. Грунін, С. О. Грунін виділяють такі три рівні об'єктів економічної безпеки [17]:

- Перший рівень - об'єкти як приватнопідприємницька економічна діяльність, економіка сім'ї, економіка малих і середніх підприємств, а також економічні взаємозв'язки між цими господарюючими суб'єктами.
- Другий рівень - великі компанії і корпорації, галузі національної економіки, регіональні економічні системи, система національних фінансів.
- Третій рівень - транснаціональні компанії, міжнародні економічні союзи і організації, валютні та фінансові біржі, світові банківські та торговельні організації, світова економіка в цілому.

На наш погляд, виділення рівнів об'єктів забезпечення економічної безпеки вирішує як проблему розмежування рівнів забезпечення економічної безпеки, так і допомагає більш точно визначити сутність категорії "економічна безпека".

Дослідивши існуючі підходи визначення сутності економічної безпеки, можна констатувати таке:

1. Усі рівні забезпечення економічної безпеки не ізольовані один від одного, а, навпаки, знаходяться в тісному взаємозв'язку.
2. Виділення рівнів повинно здійснюватися, виходячи з якісної відмінності економічних інтересів об'єктів забезпечення безпеки, оскільки саме ці інтереси є початковим відношенням для категорії "економічна безпека".
3. Якісна різниця між інтересами суб'єктів господарювання в сфері економічної безпеки може полягати тільки в наявності або відсутності серед них соціальної складової. Наявність соціальної складової означає, що реалізація життєво важливих економічних інтересів суб'єкта визначається не тільки суто економічними показниками стабільності і зростання, але і соціальними чинниками (соціальна стабільність, формування прийнятних умов для життя і розвитку особи тощо).
4. Названий критерій дозволяє розділити об'єкти економічної безпеки на дві групи: макрорівень і мікрорівень. До макрорівня відносяться ті з них, які мають соціальну складову, а до мікрорівня - ті, де вона відсутня. Таким чином, національна і регіональна економічна безпека знаходяться на макрорівні, а економічна безпека господарюючих суб'єктів - на мікрорівні.

Даний підхід дозволяє, наприклад, подолати недолік концепцій, у яких, з одного боку, на мезорівні об'єднані крупні компанії (корпорації) і регіональні економічні системи, тобто суб'єкти, що мають якісно різні інтереси, а, з іншого боку, - на трьох різних рівнях знаходяться суб'єкти з якісно однорідними інтересами: малі і середні підприємства (мікрорівень), крупні компанії і корпорації (мезорівень), транснаціональні компанії (мегарівень).

5. Запропонований підхід також може бути застосовний, якщо йдеться про міжнаціональні і наднаціональні утворення, то це третій рівень економічної безпеки. Якщо йдеться про господарюючі суб'єкти, то це перший рівень економічної безпеки. А якщо розглядаються різного роду міждержавні угоди і союзи, а в їх рамках враховуються і інтереси учасників в соціальній сфері, то - це другий рівень економічної безпеки.

6. Постановка проблеми про економічну безпеку некомерційних організацій виглядає неправомірною через відсутність у них завдань економічного розвитку, тобто відсутній об'єкт захисту. Проте слід сказати, що ці організації можуть бути об'єктом захисту систем економічної безпеки інших суб'єктів, залежно від того, чиї інтереси ними реалізуються. У випадку, якщо така організація фінансується державою (міждержавними союзами, об'єднаннями тощо), вона є елементом механізму суб'єкта макрорівня. Фінансування суб'єктами мікрорівня некомерційних організацій означає задоволення інтересів перших.

7. Галузі національної економіки також не можуть бути єдиним об'єктом економічної безпеки. У тому випадку, якщо в даній галузі умовою поступального розвитку є розвиток конкуренції, об'єктами економічної безпеки стають господарюючі суб'єкти (це - мікрорівень). Якщо галузь виступає як єдине ціле для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку, для вирішення інших загальнодержавних завдань, то вона - об'єкт забезпечення економічної безпеки макрорівня.

8. Сукупність і структура критеріїв економічної безпеки регіону практично ідентична загальнодержавним, наявність соціальної складової в наявності, тому забезпечення економічної безпеки регіонів - макрорівень.

9. Економічна безпека особи і сім'ї (домашнього господарства) знаходиться на мікрорівні, оскільки задоволення соціальних інтересів великих суспільних організмів не є для них пріоритетним власним інтересом.

10. Суть економічної безпеки реалізується в системі критеріїв (показників), які різні на макрорівні і мікрорівні внаслідок відмінності цілей і інтересів відповідних суб'єктів. Так, для держави і регіону пріоритетними цілями є не тільки поступальний економічний розвиток, але і його соціальна задовільність, а також збереження єдиного економічного простору, тоді як для господарюючого суб'єкта основними критеріями стану економічної безпеки виступають позитивна динаміка показників фінансово-господарської діяльності і абсолютне виконання домовленостей з контрагентами.

Виходячи із характеристик, ми пропонуємо розглядати економічну безпеку підприємства як відповідність конкурентних переваг, які обумовлені матеріальним, фінансовим, кадровим, технологічним потенціалом, організаційно-правовою структурою підприємства, його стратегічним цілям.

Для оцінки стану економічної безпеки суб'єкта принципове значення мають не самі показники, а їх порогові значення і співвідношення граничних і фактичних значень. Знання співвідношення граничних і фактичних значень дозволяє: по-перше, дати кількісну, оцінку стану економічної безпеки суб'єкта і, по-друге, визначити потенційні небезпеки і реальні погрози, деструктивні чинники і їх джерела.

На нашу думку, система критеріїв економічної безпеки суб'єкта, так і величина їх граничних значень, залежить від всієї сукупності загальноекономічних показників суб'єкта, його взаємозв'язками з контрагентами, і тому розрізняється не тільки за макро- і мікрорівнем, але і неоднакова для різних держав, регіонів і господарюючих суб'єктів.

По відношенню до макрорівня, особливо до національної економіки, теорія і методологія виділення індикаторів стану економічної безпеки і визначення їх граничних значень розроблена достатньо глибоко і послідовно.

Сутність економічної безпеки як економічної категорії необхідно розглядати з урахуванням класифікації небезпек. В роботах різних науковців її тлумачення також є відмінним, при цьому характерним є розширення критеріїв за рахунок природних, сировинних і інших чинників, що не належать до соціально-економічних відносин. Таке розширене тлумачення є неправомірним, оскільки "розмивається" сам предмет економічної безпеки.

Теорія безпеки в загальному вигляді зводить класифікацію небезпек (погроз) до таких критеріїв:

- за об'єктами (персонал, матеріальні і фінансові цінності, інформація);
- за суб'єктами (контрагенти; кримінал; державні органи; у разі здійснення ними неправомірних дій);

- за результатом (моральний або матеріальний) і його величиною;
- за відношенням до об'єкта (зовнішні або внутрішні);
- за вірогідністю виникнення (маловірогідні, вірогідні і вельми вірогідні);
- за характером дії (активні або пасивні);
- з причин появи (навмисні або випадкові).

ВИСНОВКИ

Запропоноване визначення економічної безпеки підприємства дозволяє стверджувати, що проблеми економічної безпеки є вельми актуальними. Це потребує їхньої подальшої розробки, обґрунтування наукового апарату, удосконалення методів забезпечення економічної безпеки на різних рівнях економіки.

Перелічені вище підходи до визначення сутності економічної безпеки характеризуються або неповнотою, або перенасиченістю, що не дозволяє сформулювати єдине визначення цієї категорії.

Діяльність у сфері безпеки господарюючих суб'єктів вимагає в першу чергу не конкретних дій по верифікації погроз і їх віддзеркаленню, а класифікації власних інтересів: по-перше, за ступенем їх важливості і, по-друге, - за величиною конфліктного потенціалу. Під конфліктним потенціалом на теоретичному рівні пропонуємо розглядати наявність суперечностей власним інтересам і ступінь вірогідності переходу кількісної і якісної сукупності цих суперечностей безпосередньо в конфлікт.

Проведене дослідження і зроблені висновки є базою для здійснення подальших пошуків вирішення проблеми аналізу і забезпечення економічної безпеки підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко В. Система защиты коммерческих объектов. Экономическая безопасность: Производство – Финансы – Банки / В. Алексеенко, Б. Сокольский ; под ред. В. К. Сенчагова. - М. : ЗАО "Финстатинформ", 1992. – 195 с.
2. Белов В. Правовая охрана конфиденциальности коммерческой тайны / Белов В., Полянский А. // Право и экономика. – 1993. – № 13-14. – С. 12-21 ; № 15-16. – С. 8-27.
3. Гавриш В. А. Практическое пособие по защите коммерческой тайны / В. А. Гаврик. – Симферополь : "Таврида", 1994. – 153 с.
4. Деружинский В. А. Основы коммерческой тайны: Практическое пособие для предпринимателя / В. А. Деружинский, В. В. Деружинский. – Минск : Высшая школа, 1994. – 214 с.
5. Соловьев Э. Коммерческая тайна и ее защита / Э. Соловьев. – М. : ЗАО "Бизнес- школа", 1995. – 112 с.
6. Ярочкин В. И. Безопасность информационных систем / В. И. Ярочки. – М. : Ось-89, 1996. – 197 с.
7. Ярочкин В. И. Предприниматель и безопасность / В. И. Ярочки. – М. : Ось-89, 1994. – 132 с.
8. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочки. – М. : Ось-89, 1997. – 185 с.
9. Шаваев А. Г. Безопасность банковских структур / А. Г. Шаваев // Экономика и жизнь. – 1994. – № 16. – С. 11-12.
10. Шаваев А. Г. Концептуальные основы обеспечения безопасности негосударственных объектов экономики / А. Г. Шаваев. – М. : Академия экономической безопасности, 1994. – 281 с.
11. Шаваев А. Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики / А. Г. Шаваев. – М.: Инфра-М, 1995. – 223 с.
12. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Ковалев Д., Сухорукова Т. // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48 -51.
13. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / Забродский В., Капустин Н. // Бизнес-информ. – 1999. – № 15-16. – С. 35-37.
14. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков – СПб : "Алетейя", 1999. – 138 с.
15. Тамбовцев В. Л. Объекты экономической безопасности России / Тамбовцев В. Л. // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 45-54.
16. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. – М. : ЗАО "Бизнес-школа", 1997. – 288 с.
17. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации : [учеб. пособие] / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – С. 12-13.